

Продолжали иметь место и общереспубликанские проверки ситуации с использованием транспорта. В 1975 г. она показала, что руководство ряда ведомств вновь неудовлетворительно осуществляла меры по усилению перевозок. Руководители БЖД не использовали резервов ускорения оборота вагонов. Неудовлетворительное использование вагонов, недостатки в организации погрузочно-разгрузочных операций по мнению контролёров были следствием того, что ряд руководителей вместо конкретной организаторской деятельности и оказания помощи подведомственным предприятиям ограничивались изданием приказов, надлежащий контроль за выполнением которых не осуществлялся.

То есть многие поднимавшиеся контролёрами вопросы до конца не решались, так как были комплексными и требовали совместных усилий всех заинтересованных сторон, но без деятельности КНК ситуация была бы ещё сложнее.

ЛИТЕРАТУРА

1. Докладные записки о результатах работы по проверке выполнения постановлений Совета Министров СССР. 1966 г. Витебский областной КНК // Государственный архив Витебской области (ГАВО). - Ф. 3485. - Оп. 1. - Д. 198.
2. Справки о работе Витебского областного КНК. 1966 г. // ГАВО. - Ф. 3485. - Оп. 1. - Д. 238.
3. Авария на стоянке // Советская Белоруссия. - 1967. - 8 августа. - С. 2.
4. Отчёты, докладные записки, справки министерств, ведомств, комитетов народного контроля. 1967 г. КНК БССР // Национальный архив Республики Беларусь НАРБ). - Ф. 911. - Оп. 4. - Д. 198.
5. В КНК БССР. Подвижному составу – зеленую улицу // Советская Белоруссия. - 1967. - 9 сентября. - С. 1.
6. Вагоны і грузы // Звезда. - 1968. - 13 студзеня. - С. 2.
7. Купчин, В. Пришел на станцию вагон... / В. Купчин // Знамя юности. - 1969. - 4 ноября. - С. 1.
8. Ваврентюк, И. Резервы транспорта / И. Ваврентюк // Советская Белоруссия. - 1970. - 23 мая. - С. 2.
9. Калишук, А. Новому – путевку в жизнь / А. Калишук // Советская Белоруссия. - 1972. - 19 апреля. - С. 2.
10. Лукьянов, В. Заботы активистов / В. Лукьянов // Советская Белоруссия. - 1972. - 1 июня. - С. 2.

БЕЛАРУСКАЕ НАЦЫЯНАЛЬНАЕ ПЫТАННЕ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XIX – ПАЧАТКУ XX ст.

А.Д. Тогулева
Віцебск, ВДУ

У другой палове XIX ст. актывізаваўся працэс фарміравання беларускай нацыі. Гэта было звязана з адменай прыгоннага права ў 1861г. і фарміраваннем буржуазнага грамадства ў Расійскай імперыі. Адною з прыкмет нацыянальнай кансалідацыі з'яўляецца ўзнікненне і развіццё нацыянальнага руху.

Беларускі нацыянальна-вызваленчы рух бярэ свой пачатак з сярэдзіны XIX ст., з моманту паўстання 1863г. пад кіраўніцтвам К.Каліноўскага. Да гэтага часу рост рэвалюцыйнай свядомасці беларусаў выяўлялася галоўным чынам, у межах польскага рэвалюцыйнага руху. І толькі К.Каліноўскі адным з першых разглядае бе-

ларускае пытанне не як частку польскага, а як пытанне зусім самастойнае, ён імкнецца прабудзіць сляянскія масы дзеля барацьбы за палітычнае вызваленне Беларусі і Літвы і ўтварэнне самастойнай Літоўска-Беларускай Рэспублікі [1, 5].

Лозунгі будавання беларускай дзяржаўнасці ў федэратыўнай сувязі з Расіяй прапагандавалі беларускія народнікі ў публікацыях 1880-х гг. Іх адозвы заяўлялі аб існаванні самастойнага беларускага этнасу, аб законным праве беларусаў займаць роўнае месца сярод слявянскіх народаў, заклікалі моладзь да аб'яднання ў самастойную дэмакратычную арганізацыю “Беларуская Грамада”, якая павінна была разгарнуць барацьбу за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне беларускага народа [2, 19-21].

Гэтыя ідэі беларускіх народнікаў аказалі значны ўплыў на дзейнасць беларускіх студэнцкіх гурткоў, якія існавалі ў 90-я гг. у Маскве, Пецярбурзе і іншых гарадах Расіі. Але дзейнасць гэтых гурткоў не выходзіла за межы студэнцкага жыцця і была вельмі кароткай.

У 1901 – 1902 навучальным годзе на грунце вучнёўскай арганізацыі “Гурток беларускай народнай асветы і культуры” была ўтворана Беларуская рэвалюцыйная партыя (БРП), якая не была партыяй у поўным сэнсе гэтага слова. Яна была толькі канцэпцыяй самастойнага руху і вывела на парадак дня задачы нацыянальнага адраджэння.

У 1903 г. на грунце БРП была створана першая беларуская нацыянальная партыя – Беларуская рэвалюцыйная грамада (БРГ). Па свайму сацыяльнаму складу БРГ была аб'яднаннем розных пластоў беларускага этнасу, сярод іх пераважалі выхадцы з апалячанай шляхты, заможных пластоў сялянства, інтэлігенцыі, чыноўніцтва.

У снежні 1903 г. у Вільні адбыўся першы з'езд БРГ. Партыя выступіла з патрабаваннем тэрытарыяльнай аўтаноміі Беларусі з сеймам у Вільні і даравання шырокай нацыянальна-культурнай аўтаноміі для ўсіх нацыянальных меншасцей, што жывуць на тэрыторыі Беларусі.

У канцы 1904 – пачатку 1905 г. Беларуская рэвалюцыйная грамада была перайменавана ў Беларускую Сацыялістычную Грамаду (БСГ).

У студзені 1906г., у час першай расійскай рэвалюцыі, у Мінску адбыўся II з'езд БСГ, на якім была прынята праграма партыі. У праграме бліжэйшай сваёй задачай БСГ абвясціла звяржэнне самадзяржаўя (сумесна з пралетарыятам Расіі) і выказвалася за ўтварэнне Расійскай Федэратыўнай дэмакратычнай рэспублікіса свабодным самавызначэннем і культурна-нацыянальнай аўтаноміяй усіх народнасцей дзяржавы. Для Беларусі Грамада патрабавала дзяржаўнай аўтаноміі з мясцовым сеймам у Вільні. Падкрэслівалася, што вярхоўная ўлада павінна належаць заканадаўчаму сходу, які спалучае яе з самым шырокім мясцовым самакіраваннем [3, 158-159].

Ва ўмовах спаду рэвалюцыі актыўныя дзеячы БСГ згрупаваліся вакол выдавецтва легальнай беларускай газеты «Наша ніва», якая выдавалася ў Вільні. У сувязі з набліжэннем фронту да Вільні ў жніўні 1915 г. спынілася выданне «Нашай Нівы». У кастрычыку 1915 г. фронт стабілізаваўся на лініі Дзвінск – Паставы – Баранавічы – Пінск. Вільня і амаль палова тэрыторыі Беларусі апынуліся пад нямецкай акупацыяй.

1 студзеня 1916 г. быў выдадзены дэкрэт фельдмаршала фон Гіндэнбурга аб прызнанні беларускай мовы адной з афіцыйных моў на тэрыторыі Беларусі, акупіраванай германскімі войскамі. Гэта актывізавала дзейнасць прадстаўнікоў беларускага руху па арганізацыі беларускага школьніцтва і выдавецкай справы.

Актывізацыя нацыянальнага жыцця выклікала стварэнне ў Вільні каардынацыйнага органа беларускіх палітычных, грамадскіх і прафесійных арганізацый –

Беларускага народнага камітэта, які дзейнічаў у 1915 – 1918 гг. Менавіта БНК узняў пытанне аб дзяржаўным афармленні акупіраваных немцамі беларускіх зямель. Спачатку Камітэт прытрымліваўся канцэпцыі Канфедэрацыі Вялікага княства Літоўскага з удзелам беларусаў, палякаў, літоўцаў і яўрэяў. Але канфедэрацыя не склалася з прычыны вострых супярэчнасцей паміж яе ўдзельнікамі.

Пазней БНК разам з ішымі беларускімі арганізацыямі выказаўся за ўтварэнне Беларуска-Літоўскай дзяржавы. Ва Універсале, які быў выдадзены ад імя Канфедэрацыі БНК, Беларускай сацыял-дэмакратычнай групы і Віленскага камітэта БСГ у верасні 1917 г., было сказана: «... Беларусь ад якоў звязана з суседнім эканоміка-гаспадарчым арганізмам з Літвой. Іх звязвае супольная арганізацыя і супольныя інтарэсы прамысловасці і гандлю супольныя гандлёвыя шляхі – рэкі і сістэма чыгунак... Разарваць гэтую гаспадарчую еднасць – значыць засадзіць нас, беларусаў, у вечную эканамічную залежнасць ад чужынцаў» [4, 16]. У тым жа верасні 1917 г. ў Вільні была надрукавана так званая «Асноўная праграма БСГ», дзе было запісана наступнае: «БСГ надае незалежнасці і непадзельнасці Беларусі і Літвы ў выглядзе дэмакратычнай рэспублікі, абнімаючы ўсю Беларусь і ўсю Літву – незалежна ад раздзелу іх ваенным фронтам...» [5, 15]

Па-іншаму да дзяржаўнага пытання падыходзілі беларускія нацыянальныя арганізацыі і камітэты БСГ, якія знаходзіліся на неакупіраванай немцамі тэрыторыі Беларусі. Ужо 25 сакавіка 1917 г. на партыйнай канферэнцыі БСГ прымаецца рэзалюцыя аб падтрымцы Часовага ўрада, за Расійскую федэратыўную рэспубліку і аўтаномію Беларусі ў ёй. Больш падрабязна нацыянальная праграма БСГ была разгледжана на Петраградскай канферэнцыі БСГ у чэрвені 1917 г. Па нацыянальным пытанні БСГ ставіла задачу дамагацца шырокага самакіравання Беларусі з заканадаўчым органам – Краёвай Радай, выбранай на аснове ўсеагульнага, роўнага, прамога, тайнага і прапарцыянальнага выбарчага права; адсутнасці мытных межаў паміж Беларуссю і іншымі часткамі будучай Расійскай Федэрацыі; поўнага палітычнага і эканамічнага раўнапраўя ўсіх нацыянальнасцей на тэрыторыі Беларусі; развіцця нацыянальнай культуры і заканадаўчага прызнання беларускай мовы ў школах, а таксама ў дзяржаўных і грамадскіх установах Беларусі. БСГ выступіла супраць утварэння нацыянальных палкоў [6, 3].

Такім чынам, у другой палове XIX ст – пачатку XX ст. адбываецца працэс фарміравання беларускага нацыянальнага руху, беларускае нацыянальнае пытанне выходзіць на палітычную арэну, дзеячы беларускага руху выстаўляюць патрабаванні дзяржаўнага афармлення беларускіх зямель і дамагаюцца ажыццяўлення сваіх патрабаванняў у складаных палітычных і міжнародных абставінах.

ЛІТАРАТУРА

1. Біч М.В. К.Каліноўскі як рэвалюцыйны дэмакрат//Весці АН БССР. Сер.грам.наук.-1986, №1.-С.5.
2. Публицистика белорусских народников.-Минск.1983.-С.19-21.
3. Шлюбскі А.А. Да гісторыі БСГ//Полымя.1925.№5.С.158-159.
4. НА РБ, ф. 60, воп. 3, спр. 81, л. 16.
5. ЦДАМЛМ, ф. 3, воп. 1, спр. 139, л. 15.
6. Постановы Канферэнцыі БСГ // Вольная Беларусь. 1917. 27 ліп. С.3.